

Lukáš, Miroslav

Kulturní styky s Vídní před první světovou válkou

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 107-110

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141459>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KULTURNÍ STYKY S VÍDNÍ PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU

O Mikulov projevovala zájem i divadla z jiných koutů monarchie, která městem projížděla na turné po českých zemích nebo se z něj vracela. Na rozdíl od „tradičních“ kočovných společností se ovšem jednalo jen o krátkodobé pobyty. Tato zájezdová představení byla pro místní zájemce o divadlo výrazným zpestřením, neboť se z větší části jednalo o renomované soubory, které vyhledávaly spíše zázemí velkých měst. Je zřejmé, že zastavení v Mikulově byla pro tato divadla dána hlavně trasou jejich cesty, na druhou stranu divadelní ředitelé museli vnímat Mikulov jako kulturní město, kde nebude jejich produkce ztrátová. Opomenout samozřejmě nelze ani skutečnost, že zastavení v Mikulově mohlo souborům nabídnout příležitost si některá, zvláště nově vzniklá, představení „zkoušebně“ odehrát ještě předtím, než je představí ve větších městech.⁵⁴⁹

Před první světovou válkou v Mikulově například vystupovalo Městské divadlo z Osijeku (Stadttheater in Esseg), které zde 14. srpna 1906 uvedlo hru *Die Juden* od Eugena Tschirikowa.⁵⁵⁰ V dubnu 1911 hostoval v hotelu Rose „1. Tegernseer Bauerntheater“ pod vedením ředitele Fritze Müllera, který na Velikonoční neděli uvedl lidovou hru Ludwiga Ganhoferera *Der Prozesshansl* a na Velikonoční pondělí představení *Der Dorfpfarrer*. Výdělek z prvního představení byl věnován na chudé.⁵⁵¹

Divadlům přijíždějícím do Mikulova, resp. na území Moravy, z jiných částí monarchie vévodila divadla z Vídně. Německojazyčná oblast Moravy a Slezska měla ostatně

549 Tuto tezi vyslovila i Ursula Stamberg v souvislosti s pohostinskými vystoupeními vídeňských souborů na území celého Československa. (Srov. STAMBERG, Ursula. Německé divadlo v Praze ve 30. letech. *Hudební věda*. 1996, 4, s. 326.)

550 Eine interessante Theatervorstellung. *Nikolsburger Wochenschrift*. 4. 8. 1906, 46–47(31), s. 1.

551 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 8. 4. 1911, 51(14), s. 1; Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 15. 4. 1911, 51(15), s. 1.

před rokem 1918 a vlastně i za první republiky tradiční vazby na Vídeň. Německá populace k Vídní vzhlížela jako k centru kultury a vídeňští umělci zde zase nacházeli vděčné publikum. Snadné dostupnosti vídeňského umění na Moravě a ve Slezsku samozřejmě nahrávalo i budování infrastruktury spojující metropoli s těmito oblastmi.

Jak bylo výše uvedeno, kulturní styky s Vídní byly v Mikulově běžné již od 17. století. Na konci 19. století s rozvojem dopravních možností se však tyto kontakty ještě zintenzivnily. Kromě souborů nabízejících operetní nebo kabaretní produkce⁵⁵² se zde objevily i společnosti, které přivázely v jistém smyslu osvětovou tematiku. Na přelomu let 1913 a 1914 hostoval v Mikulově, v tehdy nově otevřeném divadelním sále v hotelu Rose⁵⁵³ soubor uváděný pod názvy Wiener Residenz Ensemble nebo také Neue Wiener Bühne. Divadlo vzniklo roku 1908 na půdě někdejšího Harmonietheater ve Vídni a od roku 1912, kdy divadlo vedl Emil Geyer (1817–1942), získalo pověst průbojného divadla propagujícího expresionistické či naturalistické autory.⁵⁵⁴ V repertoáru uvedeném v Mikulově se tak objevilo i drama *Die Schiffbrüchigen* (původně *Les Avariés*) z roku 1902 od francouzského dramatika Eugène Brieux (1858–1932). Jeho režisérkou byla manželka vedoucího souboru Ellen Geyer-Neustädter.⁵⁵⁵

Tématem uvedené hry, v českém prostředí známé pod názvem *Utajované zlo*, je pohlavní nemoc syfilis a její přenos. Vídeňský soubor ji na svém turné uváděl jako představení výhradně pro dospělé, aby tím otevíral diskuzi o nebezpečí pohlavních chorob. Při pobytu společnosti v Praze v únoru 1914 předcházela představení přednáška s besedou.⁵⁵⁶ V Mikulově patrně přednáška nebyla. Redaktor mikulovského týdeníku, který samozřejmě vnímal choulostivost této hry, nechal alespoň v předstihu otisknout převzatou recenzi z jejího vídeňského uvedení, která vyšla 3. listopadu 1913 ve vídeňském periodiku *Neuen Freien Press*.⁵⁵⁷ Po místním představení pak vychválil hlavně její poučnost, zobrazení mezer v zákonodárství či kritiku společenských zásad, které brání v boji s touto nemocí. Důležitá by byla podle něj i veřejná diskuze nad touto problematikou, které by se žádný dospělý neměl vyhýbat. Následně svá slova zakončuje narážkou na pokrytecké měšťanské prostředí, které tuto diskuzi odmítá, ale přitom „*rodice často berou své děti do tingl-tanglu a varieté, kde jsou uváděny scény, při kterých by se i opice zarděla*“.⁵⁵⁸ Tato slova jsou současně i parafrází povzdechu lékaře z Briexovy hry.

552 Wiener Komiker-Abend. *Nikolsburger Wochenschrift*. 18. 2. 1899, 39–40(7), s. 1.

553 Gastspiel. *Nikolsburger Wochenschrift*. 6. 12. 1913, 53(49), s. 2.

554 LUDVOVÁ, Jitka. *Až k hořkému konci. Pražské německé divadlo 1845–1945*. Praha: Academia, 2012, s. 235.

555 Tamtéž.

556 Tamtéž.

557 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 12. 1913, 53(52), s. 2.

558 „*Wie oft führen Eltern ihre Kinder in Tingl-Tangls und Varietés, wo ihnen Scenen vorgeführt werden, bei denen ein „Affe“ erröten müsste.*“ (Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 17. 1. 1914, 54(3), s. 2.)

Osvětová představení, i když s méně citlivou problematikou, nebyla v Mikulově nezvyklá. 25. října 1930 se v sále hotelu Rose konal divadelně-filmový večer s motem: „*Kampf gegen die Tuberkulose*“. Po úvodu koncipovaném vídeňským odborníkem na tuberkulózu primářem dr. Hansem Poindeckerem sehráli členové souboru s názvem „Rakouské sociálně-hygienické jeviště“ (Die österreichische sozialhygienische Bühne) představení z pera dr. Franze Karnera *Liebe verpflichtet*, jehož smyslem a účelem bylo lidově poučit o tuberkulóze. Poté následoval film *Licht, Luft und Ernährung* od prof. Pirqueta.⁵⁵⁹

Wiener Residenz Ensemble, který při své první návštěvě strávil v Mikulově necelý měsíc, zdejší obyvatele pouze „nešokoval“, ale nabídl jim také odlehčený repertoár, například konverzační komedii *Cyprienne* od francouzského autora Victoriena Sardoua. V titulní roli ohromovala zdejší publikum známá herečka Philine Tormin (1892–1924), která za své výkony několikrát sklídila potlesk na otevřené scéně.⁵⁶⁰

Uvedená vídeňská společnost zahájila v Mikulově pestrý divadelní půlrok. Po lednovém vystoupení se zde krátce objevila i na začátku února,⁵⁶¹ když tudy projížděla na turné po Československé republice. V polovině března 1914 pak bavit místní publikum „satirickými přednáškami, šansony, operními zpěvy a žerty“ slavný vídeňský kabaret Fledermaus (Wiener Cabarett-Ensembles Fledermaus) s uměleckým šéfem Heinzem Hanusem.⁵⁶² O dva týdny později, tedy poslední víkend v březnu 1914, se v Mikulově zastavila herecká společnost pod názvem Wiener Bühnenkünstler, jejímž vedoucím byl Eugen Jensen.⁵⁶³ Nadvládu vídeňských souborů porušilo jen dubnové hostování bývalých členů znojemského divadla pod vedením Roberta Neltona⁵⁶⁴ a květnová návštěva operetní společnosti pod vedením divadelního ředitele Hirschbergera.⁵⁶⁵ Posledním divadlem, které v tom roce Mikulov navštívilo, byla herecká společnost opět s názvem „Wiener Bühnenkünstler“. Zda se jednalo o tu stejnou, kterou vedl Eugen Jensen, není zřejmé. Společnost zde ve čtvrtek 21. června uvedla operetu skladatele Lea Aschera *Der Vergeltsgott*.⁵⁶⁶ Uvedené představení bylo také na delší čas posledním, neboť následným

559 Ein Theater und Filmabend... *Nikolsburger Wochenschrift*. 17. 10. 1930, **70**(42), s. 6.

560 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 12. 1913, **53**(51), s. 2.

561 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 7. 2. 1914, **54**(6), s. 1.

562 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 14. 3. 1914, **54**(11), s. 2.

563 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 28. 3. 1914, **54**(13), s. 1; Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 3. 1914, **54**(12), s. 3. Nejspíše se jednalo o Franze Hirschbergera, který ještě v roce 1908 působil jako herec ve společnosti Carly Dorn v rakouském Leobenu. Členem této společnosti byl i herec Kurt Bachmann, který vystupoval v roce 1914 společně s Hirschbergerem v Mikulově. (*Deutsches Bühnen-Jahrbuch*. 1908, **19**, s. 450–451.)

564 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 11. 4. 1914, **54**(15), s. 1.

565 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 16. 5. 1914, **54**(20), s. 1.

566 Ensemblegastspiel... *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 5. 1914, **54**(22), s. 2; Ensemblegastspiel... *Nikolsburger Wochenschrift* 6. 6. 1914, **54**(23), s. 2.

vypuknutím první světové války byla samozřejmě všechna další divadelní hostování v Mikulově přerušena.

Vídeň jako rozvinuté centrum divadelní kultury ovlivňovala i repertoár společností působících na Moravě a ve Slezsku, což je možné sledovat i na společnostech přijíždějících do Mikulova. Z programů uveřejňovaných v mikulovském týdeníku je patrné, že vídeňská, potažmo rakouská tvorba měla v repertoárové nabídce společností výrazné zastoupení. Hrála se díla Ferdinanda Raimunda (1790–1836), Friedricha Ernsta Hoppa (1789–1869), Johanna Nestroye (1801–1862), Hermanna von Mosenthala (1821–1877), Aloise Berly (1826–1896), O. F. Berga (1833–1886). U společností nabízejících i operety pak vídeňští autoři pochopitelně dominovali. Z této oblasti byla v Mikulově k vidění díla Franze von Suppého (1819–1895), Karla Millöckera (1842–1899), Johanna Strausse ml. (1825–1899). S 20. stoletím, kdy přicházela nová generace vídeňských skladatelů, se objevovaly operety Franze Lehára (1870–1948), Emmericha Kálmána (1882–1953) a Edmunda Eyslera (1874–1949). Pro upřesnění lze uvést, že patrně jako první přivezl operetní repertoár do Mikulova divadelní ředitel Wilhelm Pohl v roce 1873, ten měl na repertoáru například Suppého díla *Flotte Bursche* a *Zehn Mädchen und kein Mann* či Offenbachovu operetu *Die Hochzeit bei Laternenschein*.⁵⁶⁷

567 Theater-Nachricht. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 12. 7. 1873, 14(28), s. 4; Theater. *Nikolsburger Wochenschrift für landwirtschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung*. 6. 9. 1873, 14(36), s. 2–3.